

vocat. hanc speciem qz
hanc e speciem et
dat e speciem.

ens quodam nate s. caro cum e in pota ad formam carnis, sed cum ipsam adhi-
sauerit: cum qd id a quo aliquid h. ens nate sit nra profecto forma dicendū p-
na, appellat aut formam speciem quæ rñ accommodatur eo quod p-
finitorem centialem rei natis tanquam præcipua pars eius. Hinc obiter
ostendit formam nō solum eē nam, sed etiam magis ac perfectiū nā quā ma-
cum unum quodqz magis dicatur tale carne acti quam cum e potentia: sed
unum quodqz nate e actu tale per formam per mām i. potentia, tantumqz
a forma magis quam gram amo. Habent entia nalia quō talia sint, et pro-
inde forma magis e perfectiū e nā quam ma.

tex.

Præterea ex Somme. 2.º rāo quæ e ad hōem e humor. Ex eo bete
res philo. dicebant lignum eē nam et non lecticam. Sumo de fossa lignum
quod lectica lignum generat et non lecticam. q. nō solum ma hominis
sed etiam forma e natura.

sed ex hōgicā
nō e nā sed hōgicā

3.º rāo hacc est id ad quod nā sumpta pro generatione tendit ut ad p-
rei genita debet eē nā, sed nā sumpta pro generatione tendit ad formam
substantialē ut ad p-
rei genita: q. forma substantialis debet eē nā. Maior
probatū quia nā sumpta pro generatione non ita se habet sicut medica-
tio, nam medicatio quæ e uia ad sanitatem summit suā denotationem ab
arte quæ e p-
rei effectiū, et non a p-
rei ad quem: nā
sumpta pro generatione nō summit suā denotationem a p-
rei effectiū sed
a hōe ad quem a quo ut plurimum solent vetera actiones accipere denotatio-
nem. Aliter quoque probatur quia generatio substantialis tendit ad intro-
ductionem forme substantialis.

tex.

Forma aut. Postquam probavit formam eē nam explicat deinde quot
modis dicatur nā accepta pro forma. Cum n. forma duplex sit altera per-
fecta altera imperfecta. Hæc aut quodammodo sit p-
rei effectiū
ut nā sumpta pro forma duplex dicatur s. de forma perfecta ut de anima
hominis et de p-
rei imperfecta ut e forma cadaveris. sub
teat aut. Aliter dicitur hanc ne quis crederet solam formam perfectam
eē nam. deniqz exatet dubitationem quandam utrum s. generatio substantialis
fiat ex una forma contrario-contraria in aliam, ut motus, qn potuit h. ex p-
rei in formam. Curis solutionem differt usque ad lib. 5.º p-
rei et p-
rei de generatione.

Utrum def. nra

ut aut explicemus quid nam inde ² tradita comprehendantur, aduerte de quo
 dam in quorum num^o e Philoponus existimasse Ar^m in definitione na sola
 formam comprehendisse, ratio eorum ¹ prima haec e. ² solum definit
 Ar^m de^o na quo natura differant ab arte factis: sed sola forma differant: ³
 solam formam definit. Ceterum haec senta aperte pugnat cum ipso
 postquam enim definit nam statim probavit tam man, tum etiam forma e
 nam: & cap. sequenti atq; octavo docet nam duplicem ee, man s. et fir man,
 quare absq; dubio putandum e Ar^m definisse nam prout comprehendit man
 et formam, et ad argumentum propositum neg. e minor, tum quia ma rerum
 naturalium e ma prima qua vere ac proprie e na. Materia v^o rerum artifi
 cialium no e na sed extrinseca, ut lignum, & q^o haec tum etiam quia ma reru arti
 ficialium no includitur in eis nisi connotative. Catbedra n. h. g. solum firmo
 tr. significat firmam catbedra, lignum v^o ex quo constat non nisi connotati
 ve.

Quod attinet ad ipsam def^{em} sunt qui noie cause solam efficientem intelli
 gendam ee dicant, alij solam patientem, alij v^o utramq; in differenter. ²
 sentam amplectuntur Scotus ij qui putant solam firmam definiri aduersus quos
 dicitur nam e. ² sentam sequitur Scotus 2° sentam, testatur q^o unica. Ex
 tribus aut ratio quibus suam sentam confirmat duae sunt potiores. Prima e.
 Mutatio naturalis, ideo dr naturalis quia e ana. sed omnis mutatio naturalis e a primo
 tantum passiuo q^o na e tantum na passiuum primum. Maior et consequens
 patet. Maior ita suadetur. naturalis mutatio e ea quae res mutatur ut apta e muta
 ri a quocumq; agente in fiat sed numqua e apta mutari ppter primum actu
 internum sed propter passiuum: igr mutatio no dr naturalis ppter primum actu
 sed propter passiuum.

circa q^o mouetur.

2^a ratio huiusmodi nam ut na est dr primum internum. Non e aut tale quia e
 actu sed passiuum. Accidit n. in firmo qui mouetur ad sanitatem ut habeat
 primum effectum sanitatis in se ipso: igr na ut na e no e primum actu sed passi
 uum. Itaq; asserit nam ut na e ee primum passiuum et hoc modo predicari
 non tantum de ma sed etiam de forma.

Ceterum haec senta non placet oio imprimis quia si Ar^m accepisset hoc loco primum
 et causam pro primo passiuo tantum reuolueret profecto per eas particulas artem
 medici nae, et non per partem posse. Deinde quia non minus naturale e uiuentibus
 ut moueantur effectiue a sua forma tanquam a primo actu principali, quam non
 uiuentibus ut moueantur ab aliqua externa causa tanquam a primo effectiue
 naturali principali: q^o aliquis motus dr naturalis ppter primum effectiuum quod per
 tinet ad rei naturalis eentiam & ex conseq. datur na aliqua qua ut na e sit primum
 effectiuum

effectivam, quod sicut qui Scotum secuntur occurrant dicantur formas binctiu
 immo etiam omnes formas ut ipsi putant esse prius effectiva principalia. Secundu
 speciales res et tamen secundum generalem roem na esse prius passivo atq; ita se
 per, relinquunt nam ut na esse prius tantum passivum. Si inquam ita respon
 deant virgebis hoc modo. Natura predicatur centrali de eisdem ut speciales
 na sunt, cum eo modo sint prius perfectiva effectiva ut ipsi fatentur, qd prius
 non potest accipi indeq; na pro solo prius passivo. Imo e qd na ut e na no esse
 verisimiliter prius passivum.

Ad priorem igitur roem scoti dicitur e multas res esse aptas mutari propter passiva
 prius actuum internum, et non solum propter passivum ut quaecumq; a se moventur
 ut. inuentio, utq; potest negari minor pro p, et ad probatione neg. e etiam minor.

Nulla res ipsi e loquendo de mo
 ueri nisi quae patitur motum
 Et res quae se ipsas movent
 posse nati dici moveri q
 motus procedit a prius actu
 bit et passivo.

Ad posteriorem autem roem etiam minor neg. e. aliquid enim prius effecti
 uum motus principale qd alii cuius rei necesse est sit internum si nempe res
 a se ipso moveri debeat cuiusmodi no e infirmus. Ita igitur patet priores duas
 particulas definitionis s. prius et causa qua loco generis ponuntur no esse accipiendas
 pro solo prius passivo, sed nec summenda sunt indifferenter pro prius passivo
 vel effectivo. quando quidem forma substantialis rei genita e na respectu gene
 rationis qua res ipsa genita e ut statim dicemus, no tamen e prius eius passi
 vum aut effectivum ut constat sed solum formale. qua propter dicitur e nota
 principij et causa in hac def. accipienda esse in tota sua latitudine eos modo
 quo ad initium primi capituli superioris lib. explicavimus.

Altera pars definitionis sequitur. g. ut id moueatur atq; quiescat in quo inest
 quo loco verbum mouetur late accipiendum e ut complectatur omnes muta
 tiones generationis s. corruptionem, alterationem, accretionem et decrescio
 nem ac motum ad locum

Verum dubitabitur quo pacto na possit esse causa ut remutetur per generatio
 nem: Et enim cum generatio sit non nisi regnata esse: qd na e forma rei ge
 nita no possunt esse causa generationis. Consequitur probi qua na debet esse
 causa ut id moueatur in quo e: Non potest autem modo esse nisi id in quo esse
 de existat.

Imo e tamen cum generatio sit iam esse rem genitam. Nam cum res ge
 nita incipiat esse per primum sui esse in eodem instanti esse debet in quo e gene
 ratio licet generatio qua roe e via quadam ad rem genitam na ordine rem
 genitam antecedit. Relinquitur qd particula moveri, accipiendam esse pro

quavis mutatione
 qua fame.

qua tamen subiecti naturali moueri aptum e quod idcirco addimus qm que
dam no sunt apta ad omnem mutationem ut corpora caelestia qua neq al
terationibus corruptiuis, nec generationi et corruptioni, nec accretioni
et decrectioni subit ee possunt cum sint corpora omni corruptioni sub
stantiali expertia

Aduertim e aut hoc loco rerum naturalium quaedam moueri et quiescere et
alia, quaedam quiescere et non moueri ut caelum Impireum et totum
terrae globum: Alij deniq moueri et non quiescere ut orbis planetarum
omnes tamen reynales suapte natura poe moueri et quiescere. Quapropter
natura e prium et causa non solum ut res suapte natura moueatur sed etiam ut
quiescere possit.

Illud etiam aduertendum e forma no ee prium corruptionis eius tamen
prium ee materia (que ad modum prima lapidis, h. g. no e prium motus sicut
e forma materia). Unde fit ut corruptio dicatur naturalis rebus sicut materia
quamquam etiam alijs de causis dicatur naturalis ut lib. 1. de ortu et interitu. cap.
1. explicabimus

Quod attinet ad duas reliquas particulas s. primo & per se. sunt quid
tant eas ee connectendae cum verbo, mouetur, non aut cum verbo inest quasi
dictum sit, natura e prium et causa ut primo & per se moueatur id in quo inest.
Veram huc expositioni repugnat plane uersio Argypoli sic enim habet con
textus. Natura e prium quoddam, et causa ut id moueatur et quiescat in quo i
per se et non per accidens inest. Alij uero putant particula in primo, ee coniu
gendam cum verbo mouetur, particula in per se, ee coniungendam cum
verbo inest, huc tamen expositioni sicut et precedenti Alij contextus aperte
repugatur, quia propter dm e utramq particula cum verbo inest connectenda
ee ut in context. exposuimus.

Ceterum huiusmodi quispiam Arum s. Metaph. cap. 4. Vbi nam definiuit ap
posuisse particula in primo, verbo mouetur, sic enim ait natura e unde prius motus
in uno quoque e eorum qua natura constant ut ipsum e quasi dixerit. Natura e causa
cur ens nate in quo inest moueatur primo

Ad hoc tamen e cum Alexandro uocabulum prius no idem ualere et alia
etq particula in primo, sic positam. Et enim illo in loco Alex noie prius motus mo
tum ad locum significare uoluit quem octavo philosophorum cap. 7. oum prius ee
affirmat itaqd epnuat eo loco nam per motum ad locum duntaxat ut per oum pri
mum ac notissimum omnibus naturalibus commune. Relinquitur qd ex dictis def. natura

Salis exposita quare hoc solum restat ut ad argumenta opposita respondeatur.
Ad primum q^m argu^m quod attinet ad terram d^m e^t est tota terra noⁿ possit natura
liter moveri motu ad locum hoc e^t est numquam na^m unibus futurum sit ut tota terra
ad locum moveatur eo quod noⁿ e^t agens nate^m quod totam terram a suo loco nate^m
extrahere possit ipsam tamen dici mobilem quia habet potentiam nate^m ut deorsu^m
moueat^{ur} s^{cilicet} gravitatem et instrumentum accidentale e^t formam substantialem et
primum secundarium ad eundem motum effectum inclinans a quibus profecta e^t tota terra
cum moueretur hab^{eret} aliquo agente a suo loco nate^m extraheretur noⁿ al^{iter} ac lapide
suo loco nate^m separatus deorsum feratur.

Verum obijciat aliquis hoc modo frustra e^t pota^{estas} quae nate^m noⁿ pot^{est} ad altum reduci
cum q^m numquam futurum sit nate^m ut tota terra locum mutet frustra dicitur e^t
intota terra salis nate^m potentia ut deorsum feratur. d^m e^t nihilominus tunc solu^m
potentia al^{icujus} totius e^t frustra quando nec in se nec in suis partibus pot^{est} ad altum
reduci q^m v^o saltem in partibus pot^{est} ad altum reduci noⁿ e^t frustra quare cu^m
multae terrae partes naturaliter possint dimoveri a suo loco nate^m atq^{ue} deor
sum ferri non erit frustra potentia quam terra habet descendendum.

Ceterum urgetur ad hoc modo s^{cilicet} tota terra haberet potam nate^m passiva^m
ad descendendum daretur etiam pota^{estas} al^{icujus} nate^m quae totam terram a proprio
loco extrahere possit. sed hoc nondatur q^m nec illa maior suadet^{ur} quia omni po
tentia passiva naturali respondet aliqua pota^{estas} al^{icujus} nate^m. Respondebit nihilominus
potentia nate^m terra ad descendendum non debere respondere al^{icujus}
qua^m ipsam a priori loco extrahat quando quidem nec ipsa habet potentiam nate^m
ut tota extrahatur sed respondere debere potentiam al^{icujus} nate^m aqua de
orsum moueat^{ur} si forte ab aliquo extrahata fuerit a suo loco nate^m qua^m quide^m
datur. Mouetur enim terra q^m omnia gravia et leuia a suis generantibus
sanguam ab agentibus principalibus et a sua forma substantiali et a gravitate
aut leuitate tanquam a principijs instrumentalibus. Quod d^m attinet ad cor
pora caelestia d^m est illa suapte na^m quiescere posse q^m ex consequenti nam
etiam in corporibus caelestibus e^t principium motus et quietis quare latig
in 1° lib. de celo agendum e^t.

Ad 2^{am} d^m e^t q^m e^t primum et e^t e^t nate^m moueat^{ur} et quiescat
in quo inest q^m caetera. At v^o graue qua^m graue e^t noⁿ e^t ens nate^m cum sit quidda
accidens s^{cilicet} grauitas in concreto significata sed neq^{ue} si grauitas comparetur cum
re ipsa nate^m qua^m d^m grauis e^t na^m q^m noⁿ inest ei primo. //

n^{on} necesse e^t aliquam vim
al^{icujus} nate^m in passiva
terra n^{on} h^{ab}et potam ut
extrahat a suo loco q^m
n^{on} h^{ab}et al^{icujus} nate^m sed h^{ab}et
potam ad descendendum de
orsum q^m h^{ab}et grauitatem.

Pro solutione.

Pro solutione tertij adverte oem motum ee nalem comparatione ma pri-
ma rerum corruptibilium: nam humor ma e potentia nalis ad omnem forma
tam substantialem, quam accidentalem, quam recipere pt vt superiori lib. dictum e:
quare omnis motus nalis e comparatione ma prima harum rerum corruptibi-
lium. Præterea ma rerum corruptibilium omnes sunt eiusdem speciei: q
ad quam cumq; formam vna fuerit propensa erunt etiam alia: sed quicumq;
motus e nalis respectu alicuius ma. vt motus sursum respectu ma ignis et
motus deorsum respectu ma terre q: omnes motus sunt nales respectu cuius
cumq; materij rerum corruptibilium. vnde colliges definitionem mo-
tuum in nales violentos, et præter nam accipi solum pro comparatione ad
formam, ita vt ij motus dicatur nalis ad quem forma habet nalem propensio-
nem, ij violentus qui e contra propensionem forma, ij deniq; dicatur præter
nam ad quem nec forma habet propensionem, nec contra nititur qualij e
motus circularis quo ignis mouetur ad motum veli.

Ad 3um igr argumentum concessa maiori neg. e minor & ad probationem
dicendum e vt ma sit nō respectu alicuius motus nō opus ee quod motus sit
nalis comparatione mobili sed satis ee quod sit nalis respectu ma

Pro solutione 4. argumenti supponendam e hoc loco motum veli ee nalem
comparatione forma veli grauius et leuia moueri effectiue a generantibus
tandem ab agentibus principalibus & a proprijs formis substantialibus gra-
uitate et leuitate vel vt ab agentibus instrumentalibus: quo posito dicenda
e formam veli formasq; elementorum ee nales q; conuenire nō defem
nam forma veli e principium formale motus circularis nec enim opus est
vt sit prius effectuum vt supra dicimus forma v. elementorum sunt
pria effectiua motus instrumentalia nec. Alio loco citato hoc negauit sed
solum voluit grauia et leuia nō habere in seipsis prius effectiua prin-
cipale sui motus agentibus enim mouentur vt ab agentibus princi-
palibus, a suis v. formis substantialibus tandem a primis instrumentis que
a generantibus conferuntur, et a grauitate ac leuitate vt a secundarijs instru-
mentis que ex ipsi elementorum formis emanant. Verum de hac re cupio
sior nobis erit disputatio in octauo lib. phisic.

In quo differat Phisicus a Mathe-
matico, caput 2^m.

Postquam Ar. superiori cap. nam definitiuit ac diuidendo amplius de-
clarauit

declaravit, item ens nate, et secundum nam de quibus agit Philus natus in
 uellegat nunc de formen quo naly pblus amathematico de hinguitur. Nec
 enim uidebatur ee discrimen qui omnia corpora nalia de quibus Philus naly
 disputare solet habent superficies, solida longitudine ac pancta, tanqua
 affectiones quas, quia affectiones sunt rerum naturalium, considerare debet
 cum q de ijs quoque agat mathematicus non uidebitur ee discrimen inter
 naturalem pblum et mathematicum

Et insuper. Dursus ait inquirendum ee discrimen inter Naturale
 pblum et astrologiam, qua inter mathematicas scias proprius ad pblum no-
 turalem accedere uidetur. Astrologus enim considerat affectus qualitates
 ue solis, et luna: quas etiam considerare debet naly pblus cum ad eundem
 artificem pertineat subiectum eiusq affectiones contemplari. Hic accedit
 quod ueteres pblu no solum de na solis, et reliquorum astrorum agebant sed
 etiam de naturis figura

tex

De ijs igitur. Statuit hoc loco discrimen inter mathematicam naturalem
 quod licet uterque de ijsdem rebus saepe diserat, non tamen eodem modo q
 ut planius perspicias aduerte ex hinc Roma primo parte q 85 art. v.
 Et ad secundum duplicem ee nam sensibilem s. et intelligibilem. Pblu
 sensibily dicitur, materia corporalis, seu substa corporalis, ut subia accidenti
 bus sensibilibus, motui s. calori, frigori et alijs Summ. Materia dicitur intelli-
 gibily dicitur substantia ut subia quantitati. Uult q Aristhysicum considerare
 lineas, superficies corpora, figuram q Summ alio, quatenus coniuncta sunt
 cum accidentibus sensibilibus. Et hoc e quod dici solet pblu cum conside-
 rare quantitates ut sunt in ma sensibili. mathematicum dicitur considerare
 eadem quantitates, et qua re ipsa coniuncta sunt cum accidentibus sensi-
 bilibus, non tamen qua raoc cum illis sunt coniuncta, sed potius ut sunt cogi-
 tatione ab ijs separata, et hoc quod dici solet mathematicum abstrahere
 re amo sensibili non tamen ab intelligibili. Nam substa ut affecta
 quantitate de qua mathematicus diserit e ma intelligibily, cuius modi aut
 abstractio no e negatiua cum intelligi non neget quantitatem ee in subio
 sensibili sed praesensiuo quia eam considerat, nulla roe habita subij. Quo
 propter in hac abstractio ne nulla cernitur falsitas, unde illud ortum e quod

tex

dicitur

Abstrahentium non esse mendatum.

Quod autem quantitas de qua agit mathematicus sine accidentibus sensibilibus considerari possit ex eo patet, quod ea quae priora non sunt considerari possunt absque posterioribus, ut animal absque homine. Cum ergo quantitas prior sit accidentibus sensibilibus, siquidem est id quo interueniente in substantia inserent, poterit absque illis sine materia sensibili considerari.

At dicit aliquis hanc non recte definitur naturam mathematicam, nam quae considerantur a mathematico, nec possunt intelligi nec defini ab absque corpore praedicamenti substantiae: sed corpus praedicamenti substantiae includit materiam sensibilem quandoquidem eius consideratio pertinet ad solum philosophum naturalem: ergo nec intelligi possunt nec defini ab absque materia sensibili ea quae a mathematico considerantur. Maior suadetur quia omnia quae considerantur a mathematico sunt accidentia naturalia et corporalia: sed nullum accidens potest intelligi nec defini sine subiecto: ergo ea quae considerantur a mathematico nec intelligi nec defini possunt sine corpore et praedicamenti substantia.

Præterea astrologus per spatium et musicus, considerantur forma mathematica in materia sensibili paulo post. Aristoteles ipse docet: ergo saltem haec res mathematicae non eo distinguuntur a naturali philosophia quod haec non abstrahant a materia sensibili illa: abstrahant.

Ad 1um tamen argumentum. dicitur enim est Corpus praedicamenti substantiae non includere materiam sensibilem quamvis a philosopho naturali consideretur in ordine ad materiam sensibilem.

Sed obicitur saltem hoc sequitur mathematicum est considerare subiectum naturae substantiae quod diximus esse corpus praedicamenti substantiae. Dicendum est tamen mathematicum non considerare corpus definite scilicet quo ad suam essentiam priora et partes, sed solum confuse ut est subiectum accidentium nec hoc modo explicite considerare corpus quia non expresse adhibetur in definitionibus accidentium mathematicorum ut patet Euclidem definiens lineam esse longitudinem sine latitudine et cetera, sed implicite quatenus potest suas accidentium definitiones ad prima usque priora resolvere.

Ad 2um dicitur est illa scilicet est media inter pure mathematicam et philosophiam naturalem: Nam pure mathematica scilicet geometria et arithmetica considerat quantitates et earum affectiones ut abstrahat a materia sensibili: Philosophia vero naturalis considerat qualitates sensibiles, et quantitates ut oriuntur a

natura

nunc solum consideratur corpus
substantiae et materiae
accidentium resistenti

natura quae est primum motus quaeq; constituit ens mobile. At v. Astrologiae, reliqua duo considerant quidem quantitates et qualitates sensibiles non tamen ut sunt natura: Unde patet solutio argumenti.

Latent autem. Prepresendit Platonicis ^{qui} am ignorabant abstractione factam cogitatione abq; separatione reali abstraxerunt realiter formales, specierum naturalium, quo pacto Ideae esse dixerunt cum tamen formae naturales sunt minus separabiles etiam per intellectum, a materia sensibili quam formae Mathematicae quod ostendit duabus rationibus. Prior est. In definitionibus formarum mathematicarum, ut pariter, impariter, ceterarum neque motus ponitur neque materia sensibilibus. In definitionibus autem formarum naturalium et carnis, ossis, et cetera ponitur motus, vel materia sensibilibus: 9° formae naturales minus sunt separabiles a materia et motu quam formae mathematicae. Posterior ratio haec est. Mathematica quae inter Mathematicas proprius vix accedere ad Naturam naturalem, ut per se Musica, et Astrologia, deo dicitur proprius accedere ad naturam naturalem quae formae Mathematicae quae subalternantes considerant abstractione a materia sensibili ipsae applicant ad materiam sensibilem ut ad visuale, sonorum, et caeleste: 9° formae naturales quae tales sunt minus sunt separabiles a materia quam formae Mathematicae.

tex

33

Cum autem natura. Ponit discrimen inter philosophos naturales et mathematicos, docet autem considerationem materiae et formae ad ipsum pertinere. Sunt namque compositi naturae de quo philosophus dixerit. Hoc igitur ostendit nonnullis rationibus prima quae incipit ab illis verbis atque imitatur namque ut quae se habet ars ad artefacta, ita Scientia naturae se habet ad ipsa naturae: sed ars non solum considerat formam sed etiam materiam, et Medicus non solum considerat valetudinem sed etiam Summos in quibus curatur valetudo. Item architectus non solum formam domus sed etiam latere lignaque contemplatur et in ceteris eodem modo. 9° naturae scientia considerabit etiam vitam et sanam s. et formam, aut 9° artes materiam usque ad certum terminum considerare quia ad medicum pertinet quidem coleram, sanguinem et alios Summos cognoscere. Vtrum inquam colera superabundet et cetera, non tamen pertinet perscrutare Vtrum Sanguis sit generosus, an complexio apta sit ad scientias vel virtutes quia haec non pertinent ad sanitatem quam ille naturae efficere in corpore humano, similiter architectus considerare debet Vtrum ligna dura sint nec nee. Vtrum s. v. germinant dulces fructus parum curare debet, similiter de alijs Summois.

tex

Præterea facultates. 2^a ratio est Summois. Huiusmodi scientia est finem considerare

tex

rare

considerare et ea quae sunt ad finem: sed forma est finis cuius gratia disponitur materia: 9° ad Philosophum naturalem pertinet considerare non solum materiam sed etiam formam. Minor probatur quia quae res aliqua mutatur continua mutatione ad finem est talis mutationis quod ultimum per eam acquiritur: sed generatio substantialis sumpta cum alteratione qua disponitur materia habet aliquem finem: (omnis enim actio naturalis est propter finem) ultimum vero quod acquiritur per talem mutationem, est forma substantialis: 9° forma substantialis est finis cuius gratia disponitur, obiter autem docet ad rationem finis seu causa finalis non satis esse si sit ultimum sed alterius operis esse ut habeat rationem optimi.

tex

Artes praeterea. Confirmat iterum minorem superioris syllogismi nempe formam substantialem esse finem gratia cuius materia disponitur. Hoc patet: In artificialibus sunt quaedam artes quae versantur circa materiam et quaedam quae versantur circa formam, sed quae versantur circa materiam sunt gratia earum quae versantur circa formam. Et 9° similiter in naturalibus materia disponitur causa forma: quod ut plinius intelligatur addit Aristoteles artium quaedam materiam facere atque harum alias simpliciter facere materiam quomodo se habet concipiendorum laterum et lignorum, arborumque praescindendarum ars, alias preparare atque opus idoneam reddere quo pacto statuaria, marmoris, et alias summi marmoris praeparat: omnibus autem quae artes sunt nos uti tanquam materia causa sint facta, cum omnia quae sunt finis nos quodammodo sumus.

duplex ars.

Duplex finis. Est enim duplex finis ut Aristoteles ait 2° de anima cap. 4. 1° finis quo scilicet cuius gratia agitur: finis autem: finis cuius est gratia cuius aliquid agitur, quomodo finis est gratia cuius medicus agit. finis cui est autem prior finis acquiritur, ut homo quem medicus sanat: quomodo rerum omnium quae arte fiunt homo est finis, cum ad eum omnia referantur. **Aliae vero artes imperantes sunt ex quibus aliae oriuntur, aliae praesunt operibus quibus utendum est quae omnes artes in navi conspiciuntur.** Imprimis enim est ars gubernatoria, navi utens quae formam navis et omnia quae in ea sunt perscribit: hinc sequitur ars navium construendarum quae materiam formae navis accommodatam persequitur, sunt etiam reliqua duae quarum una materiam, hoc est ligna quasi omnino facit ut lignorum arborumque praescindendarum ars: aut factam praeparat ut ars quae in singulis navis partibus faciendis versatur. **Finis intelligimus in rebus quae arte concipiuntur esse quaedam artes quae circa formam operantur: aliae vero quae circa materiam, atque hae esse gratia illarum: quae propter in naturalibus materia propter formam disponi dicitur. Hoc tamen interest inter naturales**

et qua arte conspiciuntur, quod in his materia sit causa costruendi operis, nulli dicitur
iam existit.

Insuper materies. Fertia ratio haec est. Et a qua mutuo referuntur
Subeandem sciam, et cognitionem cadunt. At materia et forma mutuo referuntur. quod
materia et forma ad eandem sciam pertinent. Ad morem ostendit quod non quavis materia
cuiusvis forma est capax, sed certa et determinata, quemadmodum forma cuiusvis
rei non quavis materiam, sed certam determinatamque postulant. Quare aut
in fine cap. Alibi quousque philosophus naturalis formarum cognitionem inquirat: Respondeat
quousque percurrat omnes formas quae in materia existunt prout in materia existunt. Nam
cum una quaeque materia disponatur et ordinetur ad aliquam formam eatenus per
tinebit ad philosophum naturalem consideratio formae quatenus ad eam ordinatur aliqua
materia: Unde consideratio naturalis solum sese extendit usque ad eas formas quae separa-
rabiles sunt a materia, et habent aliquam operationem independentem a materia. Sic
aer realis et tamen existunt in materia. Nam cum sol et homo generant hominem
generatio vero hominis terminetur ad introductionem aeris realis in materia existens
profecto aliquando aeris realis in materia.

De causis per se Cap. 2um

Agredior iam Alibi tractationem causarum declarataque initio Sive capitis
Singularum causarum genera atque imprimis causam materialem, cuius definitio ita est intelli-
genda ut ea qua superiori libro materiam primam definiuit quasi dixerit. Causa mate-
rialis est primum subiectum, ex quo quidpiam fit et cetera, quamquam modo omnes subiecta
comparatione suorum accidentium sunt causa materialis. At tamen Soc. ~~libro~~
loco solum definiuit praecipuam causam materialem et potest materiam primam, qua
cognita facile erat reliquas materiales causas intelligere. quod aut adduxerit
in exemplum, aes et ad argentum, quae non sunt materia prima, id propterea fecit ut
per materiam rerum artificiarum explicaret materiam primam nobis minus
notam. Itemque et significaret non solum materiam primam esse causam materialem.

def. ca. materialis

Alio modo forma. Alterum genus causa est, forma atque exemplar di-
cutit. Atque esse rem quidditatis eoque determinat materiam ad constitutionem huius vel
illius quidditatis. Et etiam forma exemplar eoque regula est dispositionum quas age-
re debet introducere in materiam. Materia namque disponenda est accommodata, ad formam intro-
ducendam. Addit in hoc genere causa non solum contineri formas particulares
sed etiam

def. ca. formalis

Sed etiam earum generum. h. g. cuius conceptus qui dicitur biapason, forma est non solum
proportio dupla s. duorum ad unum sed etiam numerus; numerorum proportio, quae
est quid superius ad proportionem duplam. Ad hoc autem causa generis reuocatur per
diffinitionem. Metaphysice, respectu definiti: partes inquam quae non adhibentur
ut additamenta. Homo enim h. g. ponitur ut additamentum in definitione
visibilis et non se habet ut forma visibilis immo est causa eius materialis.

tex
def. ca efficiens

Præterea id. Tertium generis causae efficiens quam docet esse id unde
primam primum est mutationis aut quietis, id aquae primum procedit mutatio
aut quies. A qua definitione excluditur materia, quae licet sit primum primum
motus ut patet ex definitione naturae, quia tamen non est primum primum unde
emanet motus, sed solum in quo suscipiatur ideo non est efficiens. Excluditur
praeterea forma quia forma non est id aquae prima procedit motus ut primo primum
ut patet in rebus iam motis vel certe non est id quod efficit motum sed est non mouendi.
Excluditur denique finis, qui licet moueat non tamen proprie mouet, sed metaphy-
sice. definitur aut in hac def. sola causa efficiens principalis a qua primo ema-
nat motus, non vero instrumentalis quia illa cognita facile erat. Sane etiam cog-
noscere.

text.
def. ca finalis

Insuper ut finis. Quartum generis causa est finis id est cuius gratia coe-
tera sunt, ut sanus dicitur finis deambulationis cum deambulatio sit propter sani-
tatem acquirendam, docet autem ea omnia quae inter primum mouens & ultimam
finem sunt interiecta esse propter finem ultimam, ut quae interiecta sunt inter me-
dicum & ualitudinem s. instrumenta quae adhibentur ad potionem conficiendam
et potio quae fit propter purgationem, et purgatio propter ualitudinem quae cito
referuntur ad ualitudinem tanquam ad finem: hoc tamen differunt inter se
illa quae interiecta sunt quod alia sunt opera ut purgatio, alia instrumenta
ut ea quae adhibentur ad potionem conficiendam.

tex
hinc pronuntiata
causae.

Fit autem. Hoc loco proponitur ad perfectiorem causarum cognitionem
tria pronuntiata. Primum est eiusdem effectus potest esse plures causas per se indi-
uergo tamen generis u. causa status causa efficiens est ans statuaris. Materialis
v. q. s. Secundum pronuntiatum est causas potest esse sibi mutuo causas in
diuerso tamen genere causa. Summum est idem potest esse causam contrariorim effectum
ut gubernator qui sua praesentia causa est conseruationis nauis, sua uero absentia
dicitur interdum causa subuersionis eius. hinc de singula causarum generum exemplis de-
clarat. //

Modi aut.